

њему углавном говори о ентеријеру њихове душе. Некада је постојао заједнички дух, знало се реда, људи су били насмејани, провод је био бољи, сад немаш где да изађеш, више нико никоме не верује, нико се не осмехује, сви само грабе за послом, у граду се ништа не дешава, овај град је мртав град, све је више дошљака који су пореметили системе вредности и не знају реда. Колико пута сте ово већ чули, у било ком граду. Не мењају се времена, ни градови, мењамо се ми, старимо, постајемо нетолерантни и љути на недосањане снове. Људи углавном мисле да су за своју срећу сами заслужни, а да им несрећу нанесе неко други или нешто. Ја мислим да је у стварности углавном обрнуто.

Среда, 5. новембар

Свако јутро када се пробудимо заједно, отварамо свако по једно око. Буди се исто као и ја. Да ли се сви људи на свету буде тако? Једно око отварам као извидницу у свет. Затварам га, па покушам поново другим оком, а онда још једном затрепћем поново оним првим, док ум некако не усагласи своје половине и оба ока ми не отвори истовремено. И он се тако буди. Свако јутро жмиркамо једно у друго, вирећи испод јоргана и осмехујући се. Осмехивали смо се и то јутро иако читаву ноћ није могао да спава, а због њега ни ја. Прехладио се и није могао да дише читаву ноћ. То значи да је хркао као змај. Да ли змајеви хрчу? Наравно. Проверите и оповргните моју тврђњу, ако можете. Чик. А кад змајеви хрчу не може да спава ни суседно село, тј. ја. Лепо сам му говорила да се обуче кад је само у цемперу изашао из кола равно у новембар, али био је то само још један пех на већ великој гомили.

Ноћас су били избори у Америци.

- Баш ме брига - рекла сам - то је фарса.

Штефан је упалио телевизор да види како су прошли. Обама је победио. То га је обрадовало.

- Зашто, побогу - питала сам га на Обамином матерњем језику.

- Зато што је млад, зато сто је црн, зато што има добар програм.

- Којешта - наставила сам. - Па, то је само представа. Могу ти ја написати добар програм, тачно оно што народ тражи. Како политичар да не зна шта треба да обећа? Видиш да само хоће да покрију финансијски циркус који их је задесио? Скрепиј пажњу нечим невиђеним досад. Црни Кенеди. Можеш мислити...

- Не, он ће донети промене, нешто се мења на боље - говорио је човек одрастао на западу, који и даље верује у демократију. Поново сам се дивила таквој нетакнutoсти и чистоти политичких осећања. У Србији тога више нема. Још од Тита. Одвратила сам му:

- Ма, какви, свет се никада не мења на боље.
- Видећеш - рекао је.

- Хајдемо на доручак. - Засићена претераном дозом политици за једно јутро, окренух бригу за будућност света у практичнијем правцу.

Кажу да док смо имали црвене пасошe и док је Тито био жив, свуда су нас дочекивали са осмесима. Није било виза и свуда смо путовали кад и како смо хтели. Била једном једна земља... Док је то још трајало била сам сувише мала и нисам путовала никуд даље од хрватске обале. Али и тамо су бивали срећни што нас виде. Кажу да су наше пасошe по свету и крали и препрдавали. Невероватно. Данас наш пасош можете носити и на глави, покрити се њиме у метроу ако задремате и можете бити сигурни да ће вас грејати све док се не пробудите. Путовања без редова за чекање виза и без опрезног ока цариника које шета од ваших печата у пасошу до скривене тајне коју можда носите са собом, без скенера и изувања ципела на аеродрому, за мене је непознаница.

Где год да сам до сада допутовала, дешавала ми се иста ствар, али ме није толико дотицала, јер сам увек била само у пролазу. Свуда су ме дочекивали са радозналим и озареним лицима кад бих проговорила: Hello, do you speak English? Али, њихова радост би потрајала само док у неком моменту разговора не бих одговорила на питање: Where are you from? Реченица: I am from Serbia, би радост у њиховом оку угасила у трену, али увек уз хвале вредан труд да израз на лицу не промене и закоче га на претходном. Затим би ми свако на свој начин већ саопштио да изгледам као Американка или да уопште не изгледам као Српкиња. Разговор би се, такође, наставио и без одговора на моје питање: А како то изгледају Срби? Ово мало непланирано истраживање у мом животу, показало је да већина становника ЕУ поседује стереотип о Американкама као о високим, витким и плавим женама, да не помињем нескромно засењујући шарм и интелигенцију... Схвативши да се ради о предрасуди, јер Американке изгледају тако само у филмовима, одлучила сам да њихово опажање прихватим као комплимент. Јер, становници ЕУ, били су у заблуди. Не само да ја не изгледам као Американка, већ ни оне саме не личе на себе. У мојој визији, највероватније српској предрасуди о Американцима, њихове жене су дебеле од фаст фуда, ТВ серија и вожњи колима којима се иде и "тамо где и царице иду пешке", носе виклере и неукусне одевне предмете, и имају лица избезумљена од ТВ дуела риалити шоова и банди са прљавих улица. Заправо, чини ми се да сам их видела онако некако како су они видели нас, као дивље и примитивне заблуделе овчице. Визије које смо стекли

под утицајем упорних међуродних маркетинга, мој патриотизам није могао да савлада, али је мој его могао тихо да ужива у комплиментима које је нудила ова игра замене идентитета. Била је то на делу поново вечита потреба да се буде боли, ако не од себе, а онда барем од других, да се непријатељ и они неки други прикажу горим од вас, чак и од самог себе.

Ипак, откако сам са Штефаном по немачким и аустријским градовима одлазила на разна отварања изложби, упознавала нове људе, његове познанике и наше колеге, ствари су почеле да изгледају другачије, јер им нисам могла једноставно окренути леђа и одшетати тамо где је садржај забавнији или барем мање увредљив. Уз Штефана сам хтела да се задржим, па сам и овом појавом морала да се најзад озбиљно позабавим. Схватила сам да већ унапред, док се спремамо за одлазак негде, очекујем оне залеђене погледе и гашење комуникације кад схватате да сам из земље са веома лошим личним маркетингом. Штефан је говорио да ми се то само чини, да умишљам ствари, али он је добар и заљубљен човек који мисли да и други у мени виде Мају, а не Србе. Била сам сигурна да не умишљам. Размишљала сам како да томе станем на пут, а да никога не повредим и да им притом не повлађујем, да останем Маја која јесам. Било је неколико опција. Одакле сте? Из Србије, грррр! Не, режање не би баш свако схватио. Можда неки Срби или Ирци. Из Србије сам, јел ово ваше дете, могу ли да га поједем? Хе-хе. Не то, чак ни мени не би било смешно. Из Јужне Африке, Кејптаун. Не би прошло. Немам одговарајући акценат, а и увредила би их лажима. А можда само да враго-

ласто додам: Нико није савршен... Или: Из Србије, у реду је, не волимо ни ми вас. И тада сам схватила праву суштину мог проблема. Није мени сметало то што мене можда неко не воли због моје националности, већ што ја не волим њих.

Исто онако како је Србија трпела у последњих двадесет година због свог маркетинга, тако је и Немачка била обележена последњих седамдесет. У америчким серијама и филмовима у време хладног рата, зликовци су били Руси, а кад је задувала Пустињска олуја, сви зликовци су постали бесни Арапи, мада у последњих десет година нису више занимљиви, чак ни као јатаци терориста. Сад игру водимо ми и зли или само полудели Срби из Босне. Србину су побили породицу, па сад подмеће нуклеарну бомбу у сред Америке. Србин је клао, мучио и силовао, а сад је угледни бизнисмен у Лондону, где га је препознала праведна хрватска собарица. Амерички специјалци нису прошли све и нису постали опаки, отпорни на метке и потпуно непобедиви, ако нису прошли чак и Босну. Ма, они те филмове намерно праве, само да нас нервирају још мало. А ја сам, насупрот томе, одрасла уз идеју да су зликовци из једне друге државе. Од малена сам гледала партизанске филмове у којима су сви Немци обучени у униформе, што прашинарске, што есесовске и сви вичу „лос”, „шнела” и „халт” одсечним бесним гласовима или шкиље покварено на једно око, а онда побију жене и децу, раздвоје љубавнике и упропасте свима животе. За мене је такав био Немац све ове године. А њихов језик - језик беспоговорних наредби. Тек кад сам чула Штефаново тепање и „ich liebe dich”, када сам схватила да „гилиптер” изврorno значи вољено

биће, а не делинквент, када сам чула малу немачку децу која се попут мене трапаво труде да изговоре „веверица”, „шаргарепа”, „радостан” и при том не знају за филмску продукцију и вечерње дневнике, схватила сам да је то само језик, који чак може и меко да зазвучи.

ДЕЛА МАЈСТОРА

Воз нас је поново донео у Дрезден. Одмах смо се са станице упутили у Градски музеј у део са Галеријом старих мајстора. Још једном ми је прес картица уштедела буџет толико да могу да купим и књигу о музеју у који улазим. Открила још приликом првих посета Немачкој, да у њиховим музејима, за разлику од аустријских, на прес картици с којом бесплатно улазите у њихове просторије, мора да стоји и податак да ли важи за текућу годину. Не желе да пуштају за ћабе неког ко можда већ годину дана није акредитован новинар. Минхенске музеје сам кренула да обиљазим хронолошки, па сам тако са старом картицом без назначене године, ипак платила улазнице и за Стару и за Нову Пинакотеку, за Глиптотеку и Ленбахову кућу. Али, већ приликом следеће посете овом граду, била спремна са датираном исправом. Добар дан, Maja Erdeljanin, Graphic design editor of Polja, magazine for literature and culture, 2008, молим лепо, 2009, може, 2010, нема проблема... И тако сад у Пинакотеку дер Модерне, у Музеј Брандхорст, Хаус дер Кунст, Кунстбау одлазим увек на рачун „Поља”. А, музеји су сваки пут спектакуларни. Аи Веивеи, Елсворт Кели, Хироши Сугимото, Ервин Вурм, Герхард Рихтер, Јозеф Алберс, Кардиф и Милер и многи други које ме је срамота